

Högsta domstolen
Box 2066
103 12 Stockholm

LD ./ riksåklagaren ang. rån

(Hovrätten för Övre Norrlands dom 11 juni 2024 i mål B 390-24).

Riksåklagaren har förelagts att skyndsamt svara skriftligen på överklagandet. Svaret ska särskilt avse frågan om rubricering.

Inställning

Jag bestrider ändring av hovrättens dom och avstyrker prövningstillstånd.

Bakgrund

LD har, såvitt nu är ifråga, dömts för rån. Påföljden har bestämts till fängelse i ett år och sex månader. Han har också förpliktats att utge skadestånd till målsäganden.

Enligt det åtal som ligger till grund för hovrättens dom har LD med tillägnelseuppsåt stulit en jacka från JFA genom att fälla uttalanden med innebörden att han skulle skada honom. Hotet var alternativt verkade för JFA vara akut och var ägnat att framkalla allvarlig rädsla för JFAs personliga säkerhet. Det hände någon gång den 14 september 2023 i Umeå, Umeå kommun.

LD begick gärningen med uppsåt.

Överklagandet till Högsta domstolen

LD yrkar att han istället för rån ska dömas för olaga hot och stöld till en, i allt fall, lindrigare påföljd samt att målsägandens skadeståndstalan ska ogillas.

Han gör gällande att det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att Högsta domstolen prövar hur gärningen ska rubriceras. Det finns enligt hans uppfattning även prejudikatintresse beträffande påföljdsfrågan.

Grunderna för min inställning

Enligt 8 kap. 5 § första stycket brottsbalken ska den som med våld på person eller med hot som innebär eller för den hotade framstår som trängande fara,

1. begår stöld, [...]

dömas för rån till fängelse i lägst ett år och sex månader och högst sex år.

Enligt fjärde stycket samma paragraf ska, om en gärning som avses i första – tredje styckena med hänsyn till våldet, hotet eller omständigheterna i övrigt är av mindre allvarlig art, dock inte dömas för rån utan för annat brott som gärningen innefattar.

År 1975 infördes det som nu utgör fjärde stycket, varigenom fall som skulle vara rån enligt första–tredje styckena men är av mindre allvarlig art undantogs. Avgörande är en helhetsbedömning enligt vilken förfarandet med hänsyn till våldet, hotet eller omständigheterna i övrigt är av mindre allvarlig art.

Som exempel kan nämnas fall där inslaget av våld varit relativt obetydligt eller fall där hotet saknat all reell innebörd eller skett med relativt ofarliga hjälpmedel (NJA II 1975 s. 726 f.). Både gärningsmannen och offret har kanske varit berusade och gärningen har föregåtts av viss vänskaplig samvaro dem emellan.

I rättsfallet NJA 2008 s. 900 hade en person i ett varuhus tillgripit två dvd-filmer till ett sammanlagt värde av 118 kronor och med våld satt sig till motvärn när en butikskontrollant ingripit. Högsta domstolens majoritet uttalade bl.a. följande.

Huruvida förfarandet är av mindre allvarlig art skall enligt bestämmelsen bedömas med hänsyn till våldet, hotet och omständigheterna i övrigt. I lagtexten framhävs alltså våldet och hotet. Av förarbetena (prop. 1975/76:42 s. 25 f. och s. 70 ff.) framgår också att bestämmelsen är avsedd att tillämpas i första hand när våldet har varit lindrigt eller när hotet inte har varit allvarligt menat. Bland övriga omständigheter nämns det ekonomiska värde som det är fråga om, i synnerhet om brottet har förövats med lindrigt våld eller genom hot som inte har varit allvarligt menat.

Rättsfallet NJA 1976 s. 689 gällde ett fall liknande det förevarande. Det tillgripnas värde var inte högre än att tillgreppet i och för sig kunnat bedömas som snatteri. Gärningsmannen tilldelade en butikschef ett knytnävsslag i ansiktet och en kassörska en knuff i bröstet. Som försvårande omständighet antecknade HD att tillgreppet varit planerat på förhand och inte dikterats av någon stundens ingivelse. HD uttalade att handlingssättet vid en samlad bedömning framstod som ett allvarligt brott men fann med hänsyn till våldets jämförelsevis lindriga art och de tillgripna varornas tämligen begränsade värde att gärningsmannens förfarande fick anses vara av mindre allvarlig art än de brott för vilka den stränga straffskalan för rån var avsedd och dömde honom för misshandel och snatteri.

M.F. har tillgripit två DVD-skivor som har ett så lågt värde att det talar emot att handlandet bedöms som rån. Till detta kommer att tillgreppet framstår som en impulshandling. Emellertid har han utsatt F.D. för ett relativt omfattande

våld. Han har tilldelat denne minst fem eller sex knytnävsslag som har träffat på flera ställen i ansiktet, på hjässan och på ena handen och förorsakat dokumenterade skador. Dessutom har han knäat F.D. i bröstet. Med hänsyn till våldets omfattning kan M.F:s handlande inte anses vara av mindre allvarlig art. Han skall alltså dömas för rån.

Min bedömning

Tingsrätten, som fann åtalet i sin helhet styrkt, har beträffande brottets rubricering uttalat följande.

Tingsrätten har därefter att ta ställning till frågan om LDs agerande varit av mindre allvarlig art. Vid den bedömningen kan konstateras att LD helt oprovocerat gått fram till JFA, som vid tillfället för gärningen var 14 år gammal, och uttalat flera hot. Enligt tingsrätten framstår det som uppenbart att dessa hot, uttalade av en för JFA okänd person, måste ha uppfattats som både allvarligt menade och mycket obehagliga. Därtill kan konstateras att det inte varit fråga om ett kort händelseförlopp och den enda uppgiften om jackans värde – ca 2 000 kr – har inte ifrågasatts och det saknas enligt tingsrätten också anledning att göra så. Vad LD genom gärningen tillägnade sig har därmed inte varit av ringa ekonomiskt värde. Vid en helhetsbedömning anser tingsrätten mot denna bakgrund och med beaktande av vad som i övrigt har framkommit att gärningen inte varit av mindre allvarlig art. LD ska därför dömas för rån i enlighet med åklagarens gärningsbeskrivning.

Hovrättens majoritet instämde i tingsrättens bedömning. En av hovrättens ledamöter var skiljaktig och ansåg att gärningen skulle rubriceras som grov stöld och olaga hot samt att påföljden skulle bestämmas till skyddstillsyn med samhällstjänst motsvarande ett straffvärde om fängelse i tio månader. Den skiljaktiga ledamoten uttalar därvid följande.

I stället för rån ska, enligt 8 kap 5 § fjärde stycket brottsbalken, dömas för annat brott som gärningen innefattar om gärningen med hänsyn till våldet, hotet eller omständigheterna i övrigt är av mindre allvarlig art. Fråga är om LDs brottsliga angrepp på JFA ska bedömas på annat sätt än som rån. Vad som talar mot en sådan bedömning är att brottet har riktats mot en underårig. Det finns emellertid flera omständigheter som talar för att bestämmelsen är tillämplig. Det bör inledningsvis framhållas att den kniv som LD burit på inte på något sätt har kommit till användning. LD har haft kniven undanstoppad och JFA har varken sett eller varit medveten om kniven. Vidare har LD inte utsatt JFA för något våld. Det har stannat vid hot om misshandel. Händelsen har utspelat sig dagtid i de centrala delarna av Umeå där människor passerat förbi dem utan att reagera på vad som pågått. KH har på avstånd från ett fönster i kommunbyggnaden följt händelseförloppet och sett att LD gestikulerat framför JFA men han har inte uppfattat att ett brott begåtts. Han har upplevt att det gått lugnt till väga. Utredningen ger sedan stöd för att det varit en impulshandling från LDs sida efter att han tidigare på morgonen hamnat i ett verbalt bråk med först sin sambo och sedan sin lärare. Jackans värde har varit normalt och JFAs uppskattning om hur länge brottet pågått – tio till tolv minuter – får bedömas med försiktighet. Vad som inträffat är alltså att LD kommit fram till JFA, att han

hotat att misshandla honom och att JFA efter några minuter överlämnat jackan till honom. Gärningen innefattar moment av mindre allvarlig art och bör inte bedömas som rån med ett straffvärde på ett och ett halvt års fängelse. Gärningen bör i stället bedömas som grov stöld och olaga hot.

För egen del instämmer jag i tingsrättens och i hovrättens majoritets bedömning. Jag vill därvid särskilt framhålla att LD fört med sig målsäganden till en avsides plats och där upprepat hotat den betydligt yngre målsäganden som endast var 14 år vid gärningen och för vilken LD var helt okänd, att det inte kan sättas ifråga att gärningen pågått under ca 10 minuter vilket måste anses utgöra en inte obetydlig tid samt att LD genom hoten om våld, som för målsäganden framstod som allvarligt menade och som medförde att målsäganden kände allvarlig rädsla, tilltvingat sig en jacka värd ca 2000 kr, vilket inte kan anses utgöra ett ringa värde. Det framstår enligt min uppfattning som klart att gärningen inte kan anses vara av mindre allvarlig art. Hovrättens domslut ska därför fastställas.

Prövningstillstånd m.m.

Av 54 kap. 10 § rättegångsbalken följer att prövningstillstånd får meddelas endast om det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att överklagandet prövas av Högsta domstolen (prejudikatdispens) eller om det finns synnerliga skäl till sådan prövning, såsom att det finns grund för resning eller att domvillan förekommit eller att målets utgång i hovrätten uppenbarligen beror på grovt förbiseende eller grovt misstag (extraordinär dispens).

För prejudikatdispens krävs att ett avgörande av Högsta domstolen får generell betydelse för bedömningen av framtida mål som innehåller liknande frågeställningar. Den enskildes intresse av att få till stånd en prövning i Högsta domstolen kan alltså inte föranleda prövningstillstånd på denna grund (Fitger, Rättegångsbalken, s. 54:26).

Jag har inför avgivandet av svarsskrivelsen inhämtat synpunkter från Åklagarmyndighetens Utvecklingscentrum (UC). Enligt UC är hovrättspraxis enhetlig och UC får sällan eller aldrig frågor från åklagare om rubricering av rån. Den gärning som ligger till grund för den nu överklagade domen utgör enligt UC ett typfall av rån och innefattar därför heller inte någon gränsdragningsfråga.

Högsta domstolen har i NJA 2008 s. 900 uttalat sig angående den prövning som ska göras i fråga om ett rån är mindre allvarligt. Även om straffet för rån har skärpts i tiden därefter har rekvisiten inte ändrats.

LD har yrkat att han istället för rån ska dömas för stöld och olaga hot. Det kan dock inte bli fråga om att rubricera stölden som annat än grov eftersom den avser föremål som målsäganden bar på sig. Därtill kommer att han ska dömas för olaga hot. Det är min uppfattning att straffvärdet, tillsammans med övriga försvärande omständigheter kring gärningen, är högt. Det är därför tveksamt

om målet innefattar någon ur prejudikatsynpunkt intressant gränsdragningsfråga.

Jag avstyrker prövningstillstånd.

Bevisuppgift m.m.

Jag ber att få återkomma med bevisuppgift och med mina synpunkter på målets fortsatta handläggning för det fall prövningstillstånd meddelas.

Katarina Johansson Welin

My Hedström

Kopia till
Utvecklingscentrum
Åklagarkammaren i Umeå (AM-127491-23)